

**ПАРНА Й ГРУПОВА РОБОТА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО МОВЛЕННЯ В УЧНІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Формування й розвиток комунікативного мовлення учнів усіх ланок шкільної освіти залишається однією з основних проблем сучасної методики навчання мови, адже індивід, крім знання мови, повинен уміти використовувати її в конкретних життєвих ситуаціях.

Успішне формування в учнів комунікативних умінь можливе лише за умови систематичної й цілеспрямованої роботи, постійної уваги до цього аспекту навчання. Вирішальну роль у ньому відіграють два фактори, що взаємно доповнюються, – створення мовного середовища з високим виховним потенціалом і раціональна система навчально-тренувальних вправ.

Актуальність публікації зумовлена підвищеним інтересом науковців і вчителів-практиків до інтерактивних технологій навчання, зокрема парної і групової роботи, що забезпечують активну участь в навчальному процесі кожного, створюють атмосферу співробітництва.

Загальні аспекти застосування різних форм колективно-групової роботи знайшли послідовне висвітлення в працях таких науковців, як А. Границька, Н. Щербо – парна робота, П. Блонський, С. Моложавий, Б. Манжос, В. Сухомлинський, І. Сахаров, П. Мінченко, Х. Лійметс, М. Ланге, Є. Маргуліс, В. Дьяченко – колективна робота. Проблеми використання елементів інтерактивних технологій на уроках української мови в школі і ВНЗ торкалися такі методисти, як О. Горошкіна, Л. Варзацька, Л. Кратасюк, С. Мороз, С. Канівець, С. Дубовик, Н. Подлевська, О. Попова, Н. Могила та ін.

Мета статті – розкрити аспекти практичного застосування парної і групової діяльності учнів початкової школи на уроках української мови, розробити практичні рекомендації щодо ефективної організації групового навчання з метою розвитку комунікативних умінь школярів.

Формування комунікативного мовлення учнів у процесі застосування інтерактивних технологій потребує певних форм опрацювання програмового матеріалу. Добираючи вправи й завдання, учитель повинен пам'ятати про необхідність розвитку всіх форм мовлення – діалогічного, полілогічного та монологічного. Тому варто активно використовувати роботу в парах, групах. Поставивши за мету розвиток усного мовлення шляхом вироблення мовленнєвих реакцій на певні життєві ситуації, педагог повинен слідкувати, щоб дібрані вправи й завдання будувалися за такими принципами: «слухання – розуміння – відповідна мовленнєва реакція» або «життєва ситуація – природна мовленнєва реакція».

Ефективним способом введення й закріплення мовного матеріалу є використання навчально-мовленнєвих, комунікативних вправ, створення навчально-мовленнєвих ситуацій на уроці.

Такі ситуації можна створювати по-різному: за допомогою тексту, допоміжних запитань, наочності (картин, малюнків, схем); описово (на основі аналогії) тощо. Для виконання більшості вправ варто давати й довідковий матеріал: необхідні слова, словосполучення, синтаксичні конструкції. На початкових етапах упровадження інтерактивних технологій у навчальний процес доцільно ставити такі комунікативні завдання, виконання яких потребує звернення до допоміжного мовного матеріалу. Використовуючи лексику, малюнки й схеми, учні виконують вправи усно, що створює сприятливі умови для комунікації. Наведемо кілька таких послідовних комунікативних завдань.

Тема 1. Рідне місто.

1. Прослухайте, а потім прочитайте текст про рідне місто. Зверніть увагу на виділені слова й словосполучення.

Чернігів – обласний центр на півночі України. Місто розташоване на березі мальовничої річки Десна. Коли б ви не завітали – узимку, улітку, восени чи навесні, – Чернігів вабить вас своїми чудовими краєвидами.

2. Дайте відповідь на запитання, використовуючи виділені слова й словосполучення:

- На якій річці розташований Чернігів?
- Чим вабить наше місто?

3. Прочитайте діалог, зверніть увагу на виділені слова й словосполучення.

- *Вибачте, будь ласка, Ви чернігівець?*
- *Так.*
- *Чи не могли б Ви відповісти на декілька запитань?*
- *Із задоволенням.*
- *Скажіть, де, на Ваш погляд, варто побувати в Чернігові в першу чергу?*
- *Перш за все я рекомендую відвідати Вам Антонієві печери.*
- *А де, як правило, відпочивають мешканці міста?*
- *На Валю.*
- *Де саме можна переглянути спортивні змагання?*
- *На стадіоні імені Юрія Гагаріна.*

Наступне завдання потребує поділу класу на дві групи: «чернігівці» й «туристи». Виконується методом «оберненого читання»: учень, прочитавши запитання чи репліку, звертається до співбесідника. Відповіді діти формулюють самостійно.

«Туристи»:

1. *Ви чернігівець?*
 2. *Як давно Ви живете в Чернігові?*
 3. *Скажіть, що можна відвідати в Чернігові в першу чергу?*
 4. *Де відпочивають чернігівці?*
-

5. Куди можна сходити на змагання?

«Чернігівці»:

1. Ви вперше в Чернігові? А Ваш товариш?

2. З ким Ви приїхали до нашого міста?

3. Чи надовго Ви завітали до нас?

4. Яке Ваше враження від Чернігова?

5. Де Ви встигли вже побувати в нашому місті?

Для виконання цього завдання пропонуємо слова й словосполучення, які необхідно використати:

1. Приїхати на два тижні; приїхав у гості; уперше...

2. Побувати, побачити...

3. По-моєму, на мій погляд, у мене склалось (яке?) враження від міста...

4. Піти на стадіон; подивитися футбольний матч...

Тема 2. Розмова з подругою.

1. Прочитайте. Розмістіть репліки в такій послідовності, щоб утворився діалог. Розіграйте діалог з однокласником.

– Які в тебе новини, подруго?

– Добра думка, Настусю. Якщо ти не заперечуєш, я виберу одну з них.

– Привіт, Віко.

– Ні, дякую. Я впораюся сама. А коли день народження твоєї мами?

– Дякую, Настусю. Іду із задоволенням.

– Можливо, ти теж захочеш щось вишити в дарунок. У мене є чимало гарних візерунків.

– Привіт, Настусю.

– Незабаром день народження моєї мами. Я вишиваю їй у дарунок серветку.

– Гарзд. Ходімо до мене, переглянемо візерунки.

– У тебе вистачить часу для роботи?

– Можливо.

– Тобі допомогти?

– Моя мама народилася взимку.

Тема 3. Дорожній рух.

Завдання 1. Дайте відповідь на запитання, використовуючи подані слова й словосполучення (при виконанні завдання звертати увагу на вживання дієслів *іти* і *ходити*).

1) Яка різниця між площею і перехрестям, вулицею і проспектом?

2) Як називається та частина вулиці, якою йдуть пішоходи? (Тротуар)

3) Як називається та частина вулиці, якою їдуть машини? (Проїжджа частина)

4) З якою швидкістю рухаються по місту машини?

5) Інколи на проїжджій частині вулиці можна побачити міліціонера. Де, як правило, він стоїть? (На перехресті)

- 6) Що робить цей міліціонер? (Регулює рух)
- 7) Як регулюється вуличний рух? (За допомогою світлофора)
- 8) Що означають кольори світлофора?
- 9) Що таке «час пік»?
- 10) Що таке односторонній, двосторонній вуличний рух?
- 11) Де пішоходи можуть переходити вулиці? (Пішохідні доріжки, підземний перехід)

Завдання 2. Складіть невеличкі оповідання за пропонованими ситуаціями, використовуючи подані слова, словосполучення й речення (клас ділиться на групи).

- 1) Ви заблукали в незнайомому місті. Що ви будете робити?

Дивитись в усі сторони; вийти на яку-небудь вулицю; запитати дорогу в міліціонера, у довідковому бюро.

2) Ви не захотіли переходити вулицю підземним переходом і пішли прямо проїжджою частиною. Раптом почули свист міліціонера. Опишіть, що було далі.

Спробувати пояснити; поспішати; запізнюватися; вибачатися; заплатити штраф; давати добрі поради.

3) Ви їдете в автобусі. З яким проханнями і запитаннями Ви можете звернутися до пасажирів?

Попросити: «Пройдіть, будь-ласка, уперед», «Дозвольте пройти»; Запитати: «Ви виходите на наступній зупинці?»

Форми кооперативного навчання (роботу в парах, трійках, малих групах) доцільно застосовувати як для роботи в класі, так і при підготовці домашнього завдання в позаурочний час. Склад груп може бути постійним або змінним.

Ураховуючи принцип систематичності, наступності й послідовності в навчанні, на початкових етапах упровадження інтерактивних технологій в навчальний процес ефективна парна робота. Така організація навчання може бути спрямована на досягнення будь-якої дидактичної мети (засвоєння, закріплення, перевірки знань). Завдання доцільно давати статичним парам – учням, які сидять за однією партою. На нашу думку, статична пара є одним з найефективніших механізмів, що забезпечує систематичне навчальне спілкування учнів на уроці, сприяє підвищенню мовленнєвої активності кожного з них.

Завдання 3. Робота в парах.

1) За зразком діалогів, що включають конструкцію розмовного мовлення (форми звертання із запитанням, варіанти заперечної відповіді), складіть власні діалоги (зверніть увагу на інтонацію):

- а) – *Вибачте будь ласка, Ви не скажете, як дістатися тролейбусної зупинки?*
– *На жаль, не можу Вам сказати.*
 - б) – *Скажіть, будь-ласка, де тут зупинка 12 автобуса?*
– *Вибачте, (я) не знаю.*
-

- в) – *Будьте ласкаві, скажіть, де знаходиться Обласний музично-драматичний театр імені Т. Г. Шевченка?*
 - *Я не знаю. Сам турист.*
 - г) – *Ви не знаєте, куди їде цей автобус?*
 - *Здається, на Коти, але боюсь помилитися, запитайте в когонебудь ще.*
- 2) За поданими ситуаціями складіть діалоги.
- а) Ви хочете знати, чи доїдете на тролейбусі № 10 до центру;
 - б) Вас цікавить, куди ви вийдете, якщо підете цією вулицею;
 - в) Вам потрібно дістатися найближчого готелю;
 - г) Вам потрібно знати, де знаходиться кінцева зупинка тролейбуса № 10;
 - д) Ви поспішаєте в театр і запитуєте, як швидко доїхати до театру;
 - е) Вам потрібно потрапити в центр міста.

Тема 4. Пори року.

Завдання 1. Прослухайте прогноз погоди по радіо, телебаченню; прочитайте тексти-зразки; використовуючи подані слова, словосполучення й речення, складіть проноз погоди (виконується групами).

Слова для довідок: буде суха погода (тепла, прохолодна, дощова, похмура, сонячна); місцями короткочасні дощі; потеплішає, похолодає; вітер північно-західний, північно-східний; помірний, часом сильний тощо.

Завдання 2. Прослухайте зразок діалогу, складіть власний діалог відповідно до ситуації (робота в парах).

– *Як Ви з'їздили в Київ? Погода не зіпсувала настрою?*

– *Нам дуже пощастило. Погода була чудовою.*

Складіть діалог, використовуючи подану ситуацію:

Ви розмовляєте з товаришем про поїздки з мамою на катері й не знаєте, якою буде погода. Розпитайте товариша, чи чув він по телевізору прогноз погоди на місяць.

Завдання 3. Прочитайте українські народні прислів'я і приказки. Придумайте ситуації, в яких їх можна використати (робота в парах).

1) *Без вірного друга велика туга.* 2) *Нових друзів май, старих не забувай.* 3) *Будьте, як дома, а поведітьесь, як у гостях.* 4) *Любиш в гостях бувати, люби ж гостей і приймати.* 5) *Сміх краще лікує, ніж усі ліки.*

Завдання 4. Напишіть лист далекому другові про особливості осені у Вашому місті. Використовуйте подані словосполучення (робота групами): барвиста осінь, пожовкле листя, дощова погода, туманні ранки, холодний вітер та ін.

З метою застосування інтерактивних технологій навчання доцільно проводити роботу й у позакласний час. Такою можуть бути заняття гуртка «Рідна мова», різноманітні ранки, присвячені мові, конкурси «Цікава граматики» тощо.

На заняттях гуртка учні працюють у парах, групами не тільки над

складанням діалогів. Дітей треба навчати складати й відгадувати кросворди, загадки, ребуси тощо.

Цікавим для гуртківців є завдання доповнити подану інформацію самостійно знайденими прикладами і скласти оповідання про дивовижність у природі (робота групами).

1) Сонце в Арктиці дає за літо більше тепла, ніж у Криму. Але 90 відсотків його променів сніг і лід відкидають знову в атмосферу, тому в Арктиці холодніше, ніж у Криму, а лід не тоне.

2) Буває кольоровий сніг. Сніг, який переливався червоним, жовтим, коричневим, випав, наприклад, на східному узбережжі Японії. На думку метеорологів, причина цього рідкісного явища природи – жовтий пісок, занесений в Японію сильними вітрами з Китаю.

3) Довжина блискавки інколи досягає восьми кілометрів. Над землею кожного дня спалахує понад вісім мільйонів блискавок. Температура кожної з них – близько 20000 градусів.

Інтерактивний прийом «Діалог» повинен займати чільне місце в роботі над формуванням комунікативного мовлення молодших школярів. Особливу увагу слід приділити вживанню різноманітних формул мовленнєвого етикету.

Із цією метою учні отримують завдання писати листи – листи-привітання, листи-запрошення, листи-повідомлення тощо. Ось деякі зразки листів, написаних молодшими школярами.

1) *Доброго дня, дорога сестричко. Пишу, щоб привітати тебе з Міжнародним жіночим днем – 8 березня. Хочу побажати тобі міцного здоров'я, успіхів у навчанні і всього найкращого в житті.*

2) *Доброго дня, дорога сестричко. Хочу тебе запросити на свій день народження, який відбудеться 25 березня о 16 годині.*

3) *Доброго дня, дорога сестричко. Хочу повідомити тобі про те, що у нас, у місті Чернігові, відбудеться концерт, присвячений Дню захисту дітей. Також будуть працювати атракціони, проведуться екскурсії на теплоході по річці Десна, різні конкурси. Буду рада бачити тебе в Чернігові.*

Молодші школярі із задоволенням виконують завдання для конкурсів. Наприклад, популярним буде конкурс під назвою «Пишемо цікавий підручник з української мови».

Перше завдання – «Еврика»: скласти оригінальні вправи до підручника, які б можна було помістити в розділ «Зв'язок чарівних звуків і букв».

Друге завдання – «Ерудити»: придумати цікаві ігри, вікторини, кросворди та інші веселі конкурси до таких розділів підручника:

1. Чарівна сила слова (лексичне значення слова).
2. Будуємо слова (будова слова).
3. Хай буде так! (фразеологізми).

Третє завдання – «Оратор»: придумати вправи до тієї частини

підручника, яка називається «Риторика». Наприклад, написати похвальну промову, звернену до сім'ї, товариша, вчителя, предмета, міста, країни.

Під час такої групової роботи вчитель повинен слідкувати, щоб діти дотримувались канонів жанру, використовували різноманітні стилістичні прийоми, художні засоби.

Отже, підвищити ефективність навчального процесу, досягти високого рівня комунікативного розвитку учнів в умовах класно-урочної системи й у позанавчальний час дає змогу навчання в інтерактивному режимі. Використання комунікативних вправ, створення навчально-мовленнєвих ситуацій для роботи в парах і групах спонукає кожного учня до активної участі на уроці, підвищує авторитет знань, створює атмосферу співробітництва, сприяє розвитку комунікативних умінь учнів. Оскільки в невеликій за обсягом статті неможливо висвітлити всі аспекти зазначеної проблеми, подальші перспективи наукових і практичних пошуків пов'язуємо з дослідженням впливу парної і групової роботи на взаємини в учнівському колективі, ефективність засвоєння навчального матеріалу, а також з розробленням практичних рекомендацій для вчителів щодо використання парної і групової роботи з метою розвитку творчих здібностей учнів на уроках української мови в початковій школі.